

др Радован Павићевић,
редовни професор Правног факултета у Београду

О „ДРЖАВНОМ” И „САМОУПРАВНОМ” ПРАВУ*

Право се може схватити и објаснити ако се нормативни елеменат у њему повеже и посматра заједно са економским и друштвеним односима, које правне норме регулишу и на које врше одређени утицај. Низ принципа које право прокламује и који су њиме заштићени не могу бити објашњени у оквиру самог нормативног поретка, као ни у оквиру политичке сфере друштвеног живота. Тако, рецимо, слобода као један од основних принципа који грађанско друштво правно гарантује, може бити схваћена само ако се посматра повезано са економском суштином тога друштва. Како правна слобода укључује у себе и заштиту приватне својине, то она фактички онемогућује остварење онога што формално прокламује. Иако свако право може бити приватни власник, то ништа не мења у фактичким својинским односима. „Практично, примена права човека на слободу је право човека на приватну својину”, каже Маркс. (К. М., *О јеврејском питању*, Београд, 1957, стр. 24).

Право на безбедност у оквиру грађанског друштва значи у ствари одбрану постојећих капиталистичких друштвених односа, иако се образлаже као гарант слободе, једнакости и других права грађана. Маркс каже: „Појам безбедности грађанског друштва се не уздиже изнад свога егоизма. Напротив, безбедност је осигурање егоизма”. (*Ibid.*, стр. 25).

Пун смисао сваком праву даје, пре свега, одговарајући економски, а затим и други друштвени односи, које оно регулише; отуда се право не може потпуно објаснити без разумјевања и објашњења и тих односа.

Право је, као и држава, класна категорија. Оно настаје са настанком класног друштва. Његова је основна функција заштита одговарајућих класних интереса. Да се људи не би уништили у међусобној „јаловој борби”, како каже Енгелс, нужно су настали и држава и право, који настоје да класне сукобе држе у границама поретка. Управо, заштита одговарајућих класних интереса, нужно је захтијевала да правне норме буду заштићене државном санкцијом. Отуда је државна санкција један од конститутивних елемената правне норме. Али, треба имати у виду, да свака норма иза које стоји државна санкција, не мора бити и правна у суштинском смислу. Тако, ако једна норма штити класни, а друга

*) Скраћени текст већег рада.

општи интерес, а обе су санкционисане од стране државе, оне ипак суштински представљају два различита квалитета, полазећи управо од тога да је суштина норми одређена првенствено карактером друштвених односа, који су њима регулисани. Карактер норми које санкционише држава, није у потпуности одређен самом том чињеницом, самом санкцијом. Напротив, и сама санкција је одређена карактером друштвених односа.

Разумије се, да у једном класном друштву не може бити друштвених односа који су у потпуности ослобођени класног карактера, поготову не може бити ширих области у којима се не би нимало рефлектовао и одређени класни моменат. Али, ипак, има појединачних односа у којима је општедруштвени интерес доминантан, или претежан, па је то од посебног теоријског интереса за схватање карактера друштвених норми, које такве односе регулишу. То је од посебног интереса за схватање карактера односа у прелазном периоду од капитализма ка комунизму, гдје су све друштвене институције и категорије у трансформацији, гдје су друштвени односи дијалектичко јединство класних елемената у нестајању и бескласних у настајању и развоју. Без разумијевања те чињенице и тога процеса, немогуће је схватити и објаснити и суштину државе и права у прелазном периоду и њихову трансформацију. Једино анализом суштине друштвених односа и утврђивањем њихових карактеристика, могуће је схватити суштину државе и права, као и њихово постепено одумирање.

Право је увијек повезано са државом и са карактером друштвених односа које регулише. Оно је одређено са оба ова елемента. Отуда се право трансформише и одумири у оној мјери у којој се мијења карактер друштвених односа, а тиме и сама држава. У колико излазимо из класног друштва (то је претпоставка), у толико се мијења и карактер друштвених односа који се нормативно регулишу. Самим тим мијења се и карактер самих норми. Право се све више претвара у норме које служе за оформљење заједничких интереса. У том смислу оно и одумири, па макар се и повећавао број прописа које условно називамо правним.

Како се у прелазном периоду, у једном демократски организованом друштву, односи мијењају у цијелој заједници, њихова класна природа постепено нестаје у свим областима друштвеног живота, то и право одумири у свим областима и на свим нивоима. У вези с тим, нетачна су она гледишта у нас, која сматрају да оно одумири само у сфери такозваног самоуправног права, а да то није случај, или далеко мање, у сфери такозваног државног права. Ако уопште одумири, оно се мора трансформисати у свим областима, јер је то јединствен процес. Незамисливо је, да оно одумири само онамо гдје је присутан већи степен аутономије, јер кад не би одумирало и на нивоу заједнице, не би могло одумирати нигдје. Чињеница, што су правне норме на нивоу заједнице више императивне него у аутономним асоцијацијама, не мора да значи да су због тога и мање самоуправне, већ да та императивност, поред осталог, произлази из природе посла, из потребе за координацијом и кооперацијом различитих дјелатности и за утврђивање заједничких принципа, који морају важити за цијело друштво. То је претпоставка и за могућност постојања и функционисања и аутономних органа. С друге стране, што у нас иза многих аутономних норми не постоји државна санкција, што оне нијесу санкционисане, или то нијесу на адекватан начин, није још

доказ да је то исправан поступак и да то представља законитост, коју, као такву, треба прихватити и објашњавати је. Наша пракса показује, да се такве норме довољно не поштују, да нијесу у потребној мјери ефикасне, те да ту чињеницу треба, прије свега, објаснити да би се могао дати одговор о карактеру такозваног самоуправног и такозваног државног права у нас. Не смије се изучавању појава приступити позитивистички, узимајући да све што је успјело да се у пракси реализује, макар и привремено, да је самим тим доказало и исправност и законитост свога постојања. Треба поћи од тога, како се одређене појаве и институције понашају у практичном функционисању, то јест да ли дјелују успјешно или не, а не од њиховог пуког позитивитета. Стварно је само оно што је умно, како је говорио Хегел, односно оно што је законито и што има перспективу постојања и функционисања са једног ширег — историјског аспекта, како је говорио Маркс.

У том смислу, схватања о подјели нашега права на самоуправно и државно, као два посебна типа права, погрешна су, а пракса, у колико настоји да слиједи таква схватања, неодржива је, гледано на један дужи рок. У нашој правној теорији се често каже, да државно и самоуправно право разграничава степен државне интервенције. Међутим, ако је социјалистичка држава дијалектичко јединство елемената још присутне државности и елемената комунистичког самоуправљања у развоју, онда интервенција такве „државе“ не значи стварање искључиво државног права, нити представља кочницу развитка самоуправљања и самоуправног права, него нужан услов таквог развитка.

Не може се одумирање права видјети само у развијању такозваног самоуправног, односно аутономног права, јер оно такође регулише друштвене односе у којима је још присутан и класни садржај. У вези с тим, оно се још мора ослањати на „државу“ и „државно право“ и без тога не може успјешно функционисати. Друштвене норме у прелазном периоду не чини правним само постојање санкције од стране пролетерске државе, него и њихов *соци-класни* садржај. Управо тај садржај и захтијева такву санкцију, па ако није присутна, онда те норме не могу успјешно ни да обављају своју функцију. Изостављањем „државне“ санкције у аутономном праву не брише се класни садржај из односа које оне регулишу, већ се само те норме чине неефикасним. Њихова неефикасност управо указује на потребу постојања такве санкције, односно на потребу постојања норми које и са формалне стране имају још и правни карактер. Норме такозваног државног права не одумиру у том смислу што ће се укидати свака санкција која иза њих стоји, него што ће се, уз претпоставку нестајања класног карактера друштвених односа, та санкција претварати, сама по себи, из државне у „санкцију“ друштвеног ауторитета.

Гледано у цјелини, право у прелазном периоду је право у условном смислу. Та условност огледа се, прије свега, у томе што је оно израз дијалектичког јединства општедруштвених и класних елемената у сфери друштвених односа. Тако је аутономно право дјелимично и „државно“, као што је „државно право“ дјелимично и самоуправно. Тачније, тако би требало да буде.

Од каквог је практичног значаја овакво сазнање? Прије свега од таквог, што у пракси не треба настојати да се аутономно право постави

и форми као неко чисто самоуправно, у смислу једног солидаристичког концепта, дакле, лишено елемената државности и „државне“ санкције у првом реду. Такво настојање доводи у пракси до неефикасности такозваног самоуправног права. То утиче и на непоштовање права уопште. Даље, то је од значаја, да се у процесу одумирања права не настоји вјештачки, да се све норме сведу на ниво такозваног самоуправног права, то јест да се укине свака реална обавезност, сваки централизам. Не треба, дакле, одвајати „самоуправно право“ од „државног права“, чинећи прво неефикасним, а друго несамосталним-класичним.

У нас су доста присутне расправе, да ли је социјалистичко право још класног карактера и да ли право мора бити везано за државу или може постојати и без ње.

Када се говори о класном карактеру социјалистичког права, онда то свакако треба схватити у једном условном смислу. Оно штити интересе радничке класе и радних људи, а ти интереси не иду за тим да се одржава класна привилегисаност, него да она нестаје. Класност је у социјалистичком праву присутна као елеменат, у јединству са општественим интересима, и то као елеменат који постепено нестаје. Класност социјалистичког права није истовјетна са оном у буржоаском друштву, али оно ипак регулише односе који још носе класна обиљежја. Обезбјеђујући принцип према раду, право још не може прећи „уски правни хоризонт“. Маркс истиче, посебно у *Раним радовима*, да, докле год постоји подјела рада, прије свега подјела на умни и физички, дотле су у друштву још нужно присутне и неједнакости са класним обиљежјима. Подјела на умни и физички рад карактеристика је класног друштва. Из подјеле рада настају постепено и класе и докле год она не буде превазиђена, не може се говорити да су друштвени односи постали бескласни. Тако су могући и „класни односи“ без класа у класичном смислу ријечи. Докле постоји таква подјела рада, онда, она не дозвољава брисање свих разлика међу људима, које су везане за такве услове живота и рада. Маркс истиче, да су неједнакости у способностима људи, у прелазном периоду, последица не само природних могућности људи, него, у знатној мјери, и подјеле рада. Те неједнакости, које су класног поријекла, још изазивају супротности између људи који се налазе у различитим друштвеним условима, да је потребно „право“ које ће их регулисати и „држава“ која ће то право санкционисати. О таквом праву не може се говорити као потпуно бескласном, иако не постоје класе у класичном смислу.

Док постоји класна подјела рада, она рађа и одређене класне односе, односе са присутним класним класним садржајима. Тако, по Марксу, приватна својина не нестаје са национализацијом средстава за производњу, него у потпуности, тек са превазилажењем подјеле рада. Приватна својина је, каже Маркс у *Раним радовима*, „синоним за друштвену подјелу рада“, прије свега подјелу на умни и физички рад. Док је присутна приватна својина (садржина и дата кроз подјелу рада), дотле постоје и елементи класних односа, а тиме и потреба за „државом“ и „правом“. Не може се полазити од логике да право у прелазном периоду остаје право без наводница, а да се притом битно мијења карактер друштвених односа које оно регулише. Ако се у прелазном периоду постепено превазилази класно друштво, онда се нужно мијења и карактер правних норми, полазећи од доказаног става, да је карактер норми одређен,

првенствено, карактером друштвених односа које оне регулишу. Не видјети промјене у праву у прелазном периоду, значи полазити од нормативистичког схватања, које не омогућава да се уочи различити карактер норми који проистиче из различитог карактера друштвених односа. На тај се начин долази до става, да се норме различите по свом квалитету називају истим именом, што је погрешно и недоследно.

Што се тиче става, да социјалистичко право може постојати и без везаности за државу, то гледиште произлази из неразумијевања карактера пролетерске државе, из несхватања да она мора представљати дијалектичко јединство елемената државности и комунистичког самоуправљања, у којем елемент државности постепено нестаје, одумире, али кроз функционисање целог друштвено-политичког система, а не кроз вјештачко укидање државе. Држава се, дакле, мијења претварајући се из класно политичке организације у један друштвени ауторитет. Ако се, дакле, радничка држава схвати као један демократски самоуправни друштвено политички систем, онда се везаност права за тако схваћену државу појављује у другом свијетлу, него ако је у питању класична држава. Право, као и држава, штити „класне“ интересе, у наведеном смислу и не може постојати независно од тако схваћене државе, не може бити независно за њу, каквих гледишта има код нас. Одвајање права од државе представља покушај избацивања класног елемента из права, док је он још присутан у друштвеним односима. То је супротно марксистичкој теорији о држави и праву у прелазном периоду, а супротно је и могућности ефикасног функционисања права, ако је оно постављено у том смислу, што најбоље показује наша пракса.

Радничку државу у прелазном периоду треба видјети не само у централним и представничким институцијама, него и у аутономним и децентрализованим, под условом да је обезбијеђено јединство друштвено-политичког система и да је наћена права мјера између централизма и аутономије. Отуда су и норме које доносе аутономни органи правне норме у условном смислу, као што су то и норме које спадају у домен таквог државног права. Додуше, норме које доносе аутономни органи су „правне“ само ако су санкционисане од стране „државе“, то јест од стране друштвено политичког система као цјелине, или асоцијација које су друштвено овлашћене да доносе обавезујуће одлуке. Међутим, у колико су норме које доносе аутономни органи (или како се то у нас погрешно каже — самоуправни) несанкционисане, онда то и нијесу правне, него неке слободне друштвене норме, које нијесу у стању да савладају друштвене противречности, које су још дјелимично класног карактера. Као такве, оне не могу успјешно да врше своју намијењену улогу. То најбоље показују самоуправни споразуми и друштвени договори, који нијесу санкционисани од стране „државе“, или то нијесу на адекватан начин. Као такви, они се у великој мјери и не поштују. То је посљедица схватања да самоуправно право треба да се темељи на добровољности, а не и на државној санкцији. То је и посљедица настојања да се право и држава што више одвоје и да се процес одумирања права види прије свега у развијању „самоуправног права“. Отуда и настојање, да се оно што више прошири на рачун „државног права“ гдје је наводно држава много више присутна (а она треба да одумире). Међутим, држава не одумире само у појединим областима, рецимо у сфери „самоуправног

права”, него у свим областима, па и у сфери „државног права”, ако оду-мире уопште.

Основни извор постојања права у прелазном периоду су одговарајући економски односи и социјална структура, који још носе и класна обиљежја. Али, то је извор и постојања државе, од које се социјалистичко право не може одвојити, ако се хоће један рационалан поредак. Никаквим организационим мјерама не може се право дефинитивно уклонити и претворити у неправо, и сваки покушај у том смислу може само изазвати пометњу, непоштовање прописа и анархичне појаве у друштву. То обично доводи до успостављања државе и права и то сада у класичном облику.

Социјалистичко самоуправљање морало би бити демократски механизам са развијеном аутономијом, али повезаном у јединствени друштвено-политички систем, који располаже и средствима принуде. Без тога нема доминантне улоге радничке класе, односно диктатуре пролетаријата, иако се она не своди само на принуду. Аутономни органи могу и треба да доносе одговарајуће норме. Које, то је увијек фактичко питање. Али, све те аутономне норме треба да су у складу са општеобавезним нормама, да су ослоњене на правни систем као цјелину, који им обезбјеђује принципијелну јединственост и гарантује им обавезност.

Због пренаглашеног одвајања „самоуправног“ и „државног права”, имамо за последицу и недовољну усклађеност између самоуправних аката у пракси што води нејединствени и неефикасности правног система. Отуда, један од услова за успјешно функционисање социјалистичког самоуправног права у цјелини јесте постизање потребне усклађености између самоуправних аката. Аутономија такзованих самоуправних органа не треба да буде толика и таква, да нарушава јединственост и кохерентност правног система у цјелини. Регулисање друштвених односа мора ићи „одоздо горе“, али и „одозго доље“. Већа јединственост и кохерентност нашега правног система не би морала да угрожава самоуправни карактер нашега права. Напротив, то би допринијело развоју тога квалитета. Битно је, да цјелокупни друштвено-политички систем буде демократски, самоуправно организован, а онда обавезност његових одлука представља неопходан елеменат за успјешно функционисање. Разумије се, да обавезност норми социјалистичког самоуправног права не искључује него претпоставља одговарајуће аутономно регулисање друштвених односа, с тим што се све то мора сливати и бити повезано у једну цјелину. У Грабанском рату у Француској, Маркс истиче, да се одлуке комуна, као аутономних асоцијација, не смију супротстављати центру. Комунално уређење не смије бити нека федерација, а још мање конфедерација комуна, него у основи јединствен систем заснован на принципу демократског централизма. Разумије се, тај принцип не треба схватити статично, него у складу са одговарајућим развојем друштва.

У нас још и има схватања да су виши представнички органи друштвено-политичког система истовремено и државни и самоуправни, што је исправно гледиште. Али, требало би афирмисати и схватање, да и такзовани самоуправни, односно аутономни органи, морају бити прожети и елементима државности. Цео друштвено политички механизам морао би бити јединство самоуправности (елемената комунистичког самоуправљања) и елемената државности и истовремено.

Социјалистичко самоуправљање претпоставља одређену аутономију у којој принцип хијерархије, својствен класичном праву, не важи (у потпуности). Али у оним принципима који су битни за јединство правног поретка и за поштовање права, мора постојати и одређени однос хијерархије између самоуправних аката. Посебно је питање, налажења праве мјере у односима између аутономије и заједничких послова, односно сфере заједничких интереса. У сваком случају, не би се смјело стати на становиште да виши самоуправни акти не обавезују ниже, односно да је виши акт обавезан само ако га усвоји асоцијација на коју се односи, којој је упућен. То је чист анархистички став. Ако је потребан шири самоуправни акт ради споразума, повезивања, усмјеравања, интеграције, онда он треба и да обавезује уже асоцијације, а не да ступа на снагу само ако га оне усвоје. Свак жели свој интерес, али га свако увијек јасно не види са своје позиције, писао је још Русо. Без одређене усклађености аката социјалистичког самоуправног права, нема кохерентности „правног поретка“, ни његове потребне друштвене улоге. Питање надлежности аутономних органа у стварању права и однос тих органа према вишим самоуправним органима и њиховим актима политичко је питање. Али, то је условљено и одговарајућим објективним околностима, о којима политичка одлука мора да води рачуна, јер у противном долази до девијација и дисфункционалности самоуправног права уопште, што се, мање више, одражава на све области друштвеног живота.

Дакле, све норме које нијесу санкционисане од стране радничке државе, односно социјалистичког самоуправљања, схваћеног као јединствени друштвено политички систем, нијесу ни правне. Раније је речено, да садржинску страну права одређује одговарајући карактер друштвених односа. Према томе, „правне“ су само оне норме које регулишу односе у којима су још присутни елементи класних супротности и које баш због тога морају бити санкционисане од стране „државе“, организоване у смислу пролетаријата као владајуће класе. При томе, у социјалистичко самоуправљање спадају и они органи који имају право санкционисања прописа. То својство, као такво, не чини их искључиво државним органима. Карактер санкције одређен је карактером друштвених односа, па ако су по својој суштини дијалектичко јединство класног и бескласног, онда је и карактер санкције јединство државности и друштвеног ауторитета, а органи који те санкције примењују су и државни и самоуправни истовремено.

С друге стране, они самоуправни органи који, по природи ствари, не санкционишу друштвене прописе већ их само доносе, а којима је потребна шира „државна“ санкција, не значи да су због тога ослобођени свих елемената државности. Чињеница што прописи које они доносе требају бити донијети у складу са општим прописима, затим што треба да буду санкционисани, чини (у том случају) и те прописе дјелимично правним, па и органи који их доносе попримају и због тога елементе државности. Логично је, да радничка класа организована као владајућа, односно „као држава“, не може то бити само у сфери централних институција, него на свим нивоима гдје се она појављује као доминантна и одлучујућа снага, свуда онамо гдје она непосредно или посредно доноси обавезујуће одлуке.

Сходно томе, и аутономно право и такозвано државно право спадали би у социјалистичко самоуправно право, међу којима постоје одређене разлике, али не такве да би једне чиниле правом, а друге неправом, или једне самоуправним, а друге државним правом. Ако код нас није у потпуности такав случај, то је очигледан промашај, што показује и изражена дисфункционалност нашега права. Ако у нас имамо појаву да су одређени друштвено-економски односи у мањој или већој мјери резултат једне погрешне политике, а не законита појава, онда се и о постојећем праву које такве односе регулише и које је њима добрим дјелом условљено, не може говорити као о некој нужности. У том случају треба расправити, како постојеће односе, а тиме и право, и кориговати их или измијенити, а не изучавати као закономјерне социјалистичке појаве. Ако је у нас, на примјер, доста изражена и присутна појава групносвојинских односа, онда је то таква аномалија која вуче рестаурацији капиталистичких односа. То се, разумљиво, мора одразити и на наше право, које је, као и свако право, детерминисано, прије свега, друштвено економским (својинским) односима. То доводи до његове нејединствености, некохерентности и до супротстављања општих и конкретних нормативних аката. Ту лежи и један од главних узрока сувише механичкој подјели између пролетерске државе и самоуправљања, што води и принципјелном раздвајању „државног“ и „самоуправног права“; а у начелу то би требало да буде јединствено социјалистичко самоуправно право. Такозвано самоуправно право замишљено је, сувише наглашено, као инструменат који треба да штити, прије свега, непосредније интерес радних колектива, а они, у постојећој пракси, врло често нијесу у складу са интересима радничке класе као цјелине. Тиме се доводе у питање и сами конкретни интереси који, ако нијесу формирани у оквиру радничке класе као цјелине и њених историјских интереса, нијесу добро сагледани интереси, према томе нијесу ни прави.

Јединствени карактер самоуправног права у нашем друштву морао би проистацати из јединственог карактера друштвених односа прије свега. По својој социо-класној природи ти се односи не могу дијелити на области које су још класне и оне које то више нијесу. То може бити евентуално случај у појединачним односима, али не и у ширим областима. Отуда неуважавање овога факта може и мора довести до озбиљних аномалија у правном поретку, а тиме и у друштву. Свака неефикасност такваног самоуправног права доводи до интервенције државе у регулисању друштвених прописа и то сада државе у класичном смислу. То доводи и до умножавања правних и квази правних прописа и до њиховог непоштовања.

Одумирање права у социјализму не треба видјети првенствено у смањивању броја прописа који су санкционисани, него у промјени карактера друштвених односа који су нормама регулисани, а тиме и у промјени карактера самих норми, првенствено санкције, која се све више претвара од државне у „санкцију“ друштвеног ауторитета. Отуда, настојање да се такозваном самоуправном праву што више уклоне „државне“ санкције значи погрешно схватање одумирања права и његово претварање не у самоуправно право, него у неке ванправне норме, које се у нашој савременој пракси показују као неефикасне и неадекватне. Претварање државне санкције у друштвену и правних норми у друштвене,

одвија се кроз квалитативни преображај друштвених односа и класно политичких својстава државе. То се не дешава вјештачким укидањем државне санкције, него постепеном промјеном њеног квалитета. Тај процес иде спонтано и сам по себи, под условом да су држава и право организовани тако да „могу и морају да одумиру“, а то значи као један демократско-самоуправни механизам и принципијелно јединствени систем социјалистичког самоуправног права. Карактер друштвених односа у прелазном периоду мијења се постепено у цијелом друштву, у свим областима, а не парцијално, да би била могућа два мање-више паралелна нормативна колосјека и два принципијелно различита друштвено политичка система. Друштвене односе у прелазном периоду треба видјети као дијалектичко јединство супротности, а тај карактер, разумљиво, морају имати и социјалистичко право и радничка држава, односно социјалистичко самоуправљање.

Кад је ријеч о организацији државе и права у социјализму, треба истаћи да је потребна одговарајућа аутономија, али истовремено и одговарајуће јединство. Ако се у томе односу не нађе права мјера, онда социјалистичка држава и право не могу успјешно обављати функције ради којих и постоје, а без тога они не могу ни да одумиру. Они могу одумирати само кроз успјешно обављање својих функција на свим нивоима, а не кроз вјештачко укидање и потискивање.

dr Radovan Pavičević,
professor of the Faculty of Law in Belgrade

»STATE« AND »SELF-MANAGEMENT« LAWS

Summary

The law can be understood and explained if a normative element in it is viewed together with economic and social relations regulated by legal norms, and influenced by them too. In addition, the law is always connected to the state. In other words, it is determined by both of these elements.

The law is created together with creation of the class society and it withers away with the gradual disappearance of that society. In the transitional period, i.e. the one of the change from capitalism to socialism, the law too is transformed, while assuming the elements of communist self-management. Since the character of social relations, in terms of its socio-class nature, is in essence unique in a socialist society, the process of transformation of law too has to develop as a unique process. Therefore the conceptions are wrong which in Yugoslav theory divide the law into the self-management and the state one as two opposing types of law. In such a way they neglect the above mentioned necessity. According to these conceptions, the self-management law is founded mostly on the free-will acceptance, while the state law is ensured predominantly by the state sanction. Accordingly, the self-management law allegedly withers away more rapidly than the state law, if the latter one withers away at all. This is why one should insist on extending the self-management law at the

expense of the state one. This conception is, to quite a degree, visible in Yugoslav practice too. Moreover, the practice itself shows the inadequacy of that conception through the differing approaches, the incoherency and conspicuous disfunctionality of our law in its entirety.

The norms of the so-called self-management law which are not provided by the sanction of the socialist state, or which have no adequate sanction, are not implemented entirely, and as such can not fulfil their role. They, in fact, are not legal norms in terms of their essence but rather some free social norms with very little positive effect. The author therefore pleads that the norms enacted by the autonomous bodies be sanctioned by the »state«, so that together with the »state law« they could be amalgamated into a unique system of socialist self-management law.

The withering away of law in the transitional period should not be conceived in the process of decreasing of number of provisions otherwise sanctioned by the socialist state, but rather in the change of character of social relations, meaning also of the sanction, which more and more becomes a »sanction« of the social authority.

dr Radovan Pavićević,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

DU DROIT »ETATIQUE« ET AUTOGESTIONNAIRE

Résumé

Le droit peut être compris et expliqué si l'élément normatif qu'il comprend, est observé ensemble avec les rapports économiques et sociaux que les normes juridiques règlent et sur les quels elles exercent une certaine influence. En outre, le droit est toujours relié à l'état. Il est défini avec ces deux éléments.

Le droit est né avec la fondation de la société de classe et dépérit avec sa disparition graduelle. Dans la période transitoire du capitalisme vers le socialisme, il se transforme, recevant les éléments d'autogestion communiste. Etant donné le fait que le caractère des rapports sociaux de par sa nature sociale et de classe est en somme unique dans une société socialiste, le processus de transformation du droit doit se dérouler en tant que processus unique. C'est de là que viennent chez nous ces inexactes conceptions, qui négligeant cette indispensabilité, divisent notre droit en droit autogestionnaire et droit d'état comme en principe, deux types différents de droit. Selon cette conception, le droit autogestionnaire se base en bonne partie sur l'adoption volontaire, tandis que le droit d'état est assuré surtout par la sanction de l'état. Conformément à ceci le droit autogestionnaire, prétendument, dépérit, bien plus rapidement que celui d'état, s'il dépérit en général. C'est juste pour cette raison qu'il faut tâcher d'étendre le droit autogestionnaire au détriment du droit d'état. Notre pratique est grandement inspirée par ces conceptions — ci, et c'est elle qui montre le mieux l'inadéquation d'un tel concept, par l'absence de l'unicité de la cohérence et un degré très exprimé de disfonctionnalité de notre droit dans son ensemble.

Les normes de ce qu'on appelle droit autogestionnaire, qui ne sont pas sanctionnées par un état socialiste, ob bien, pas de manière adéquate, sont peu respectées et comme telles ne peuvent jouer le rôle qui leur est destiné. En réalité elles ne sont pas essentiellement juridiques, mais sont des normes sociales libres, avec un petit effet poitif. Il serait donc indispensable que les normes apportées par des organes autonomes soient sanctionnées par l'état et que, de paire avec le droit d'état elles forment un seul système de droit autogestionnaire socialiste.

Il ne faut pas voir le dépérissement du droit pendant la période transitoire dans la diminution des réglements qui sont sanctionnés par l'état socialiste, mais dans le changement du caractère des rapports sociaux, par ce fait même et de la sanction qui se transforme de plus en plus de »sanction« étatique en sanction de l'autorité sociale.